

ISOLEK NAMA PIRANTOS PAWON TRADHISIONAL KANTHI BAHAN DELING SAHA GRABAH ING KECAMATAN TEMPEL SLEMAN YOGYAKARTA

ISOLEK THE NAME OF A TRADITIONAL KITCHEN EQUIPMENT MADE FROM BAMBOO AND POTTERY IN DISTRICT OF SLEMAN YOGYAKARTA

Dening : Anggita Nurwani RP, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni,
Universitas Negeri Yogyakarta
anggitanurwa@gmail.com

Sarining Panaliten

Panaliten menika gadhah ancas kangge manggihaken *variasi* nama-nama pirantos pawon tradhisional saha papan panganggenipun *variasi* wonten masarakat ing Kecamatan Tempel, papan menika samangke dipungambaraken mawi peta *geografis*. Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Cara kangge nganalisis data inggih menika kanthi cara *deskriptif*. Cara anggenipun ngesahaken *data* inggih menika ngginakaken *validitas triangulasi* sumber saha *reliabilitas stabilitas*. Asiling saking panaliten inggih menika panganggening *variasi* nama pirantos pawon tradhisional ingkang beda wonten Kecamatan Tempel. Pirantos ingkang wonten *variasi*-nipun inggih menika, “bodhag” wonten 3 *variasi*, “cikrak” wonten 5 *variasi*, “tepas” wonten 3 *variasi*, “kranjang” wonten 3 *variasi*, “tambir” wonten 2 *variasi*, “tas kranjang” wonten 3 *variasi*, “tenggok” wonten 3 *variasi*, “kuwali” wonten 4 *variasi*, “genthong” wonten 3 *variasi*, “anglo” wonten 2 *variasi* saha “luweng” wonten 2 *variasi*. Papan panganggening *variasi-variasi* kalawau tamtu kemawon beda satunggal papan kaliyan papan sanes, wonten ingkang 1 papan ngginakaken langkung saking 1 *variasi* ananging ugi wonten ingkang ngginakaken satunggal *variasi* kemawon.

Pamijining Tembung: *isolek, variasi, pirantos pawon tradhisional*

Abstract

This research had a goal to find variations name on the traditional kitchen materiel and where that variation is used. On society in Tempel Sub-district, where that materiel places will be conceived through geographic maps. The research method using descriptive method. How to collect data is using questionnaire and observation. How to analysis data is used descriptive method. The way how to ground data is to use the validity of source triangulation and reliability of stability. The results of this research is application on variations of name in the traditional kitchen materiel is different in Tempel Sub-district. In this research variations materiel name “bodhag” was found 3 variations name, “cikrak” found 5 variations, “tepas” found 3 variations, “kranjang” found 3 variations, “tedho” found 2 variations, “tas kranjang” found 3 variations, “tenggok” found 3 variations, “kwali” found 4 variations, “genthong” found 3 variations, “anglo” found 2 variations, “luweng” found 2 variations name. Using these variations name in each other places of course different, there is one place using more one variations, but there a place who used only one variation.

Keyword : isolek, variation, traditional kitchen materiel

PURWAKA

Kecamatan Tempel menika kalebet papan watesing Yogyakarta-Jawa Tengah, setemah kathah bedaning basa ingkang kapanggihaken. Kadosta kangge nyebutaken perkakas utawi pirantos ingkang sami menika ngginakaken tembung-tembung ingkang beda.

Saking asiling pra survei wulan Juni ingkang sampun katindakaken menika kapanggihaken tembung kangge nyebutaken 'keranjang salak' menika wonten maneka warni. Gayut kaliyan menika wonten dhusun Gondanglegi ngginakaken tembung 'tenggok', dene wonten ing dhusun Kantongan saha Kembang menika ngginakaken tembung 'tomblok', beda malih ing dhusun Bibis menika ngginakaken tembung 'ronjot'. *Variasi* menika kalamangsa nuwuhaken proses pawicantenan ingkang boten lancar, amargi ingkang dipunajak wicanten menika boten paham utawi beda panampi kaliyan mitra tutur. Kangge ngirangi bedaning panampi kalawau pramila badhe dipuntliti saha badhe dipunandharaken wonten ing panaliten menika. Supados perkawis ingkang dipuntliti menika saged *fokus* pramila perkawis menika dipunwatesi naming bab *variasi* nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah ing Kecamatan Tempel Sleman Yogyakarta, lajeng papan panganggening *variasi* nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah ing Kecamatan Tempel Sleman Yogyakarta, saha Peta Basa *variasi* nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah ing Kecamatan temple Sleman Yogyakarta.

Adhedhasar watesaning perkawis menika, pramila wonten wosing perkawis bab ingkang dipunrembag wonten ing panelitian kados ing ngandhap menika.

1. Menapa kemawon *variasi* nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah ing Kecamatan Tempel Sleman Yogyakarta?
2. Wonten pundi kemawon papan panganggening *variasi* nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah ing Kecamatan Tempel Sleman Yogyakarta?
3. Kadospundi peta basa *variasi* nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah ing Kecamatan Tempel Sleman Yogyakarta?

Wonten panaliten meika naliti bab isolek utawi isoglos leksikal. Miturut Zulaeha (2010: 35) *isoglos* inggih menika garis *imajiner* wonten peta basa ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken *distribusi gejala kebahasaan* ingkang sami ingkang dipunginakaken dening *penutur* wonten peta basa. Dene Dubois dkk wonten Ayatrohaedi (1983: 5) ngandharaken bilih isoglos inggih menika garis ingkang misahaken dhaerah ingkang gadhah basa utawi *dialek* ingkang beda adhedhasar wujud saha *sistem* basa ingkang beda dipungambaraken wonten peta basa.

Miturut Ayatrohadi (1983: 31) peta basa menika perangan ingkang wigati sanget tumrap panaliten ingkang ngrembag bab panganggening *dialek*, kanthi ngginakaken peta basa menika panaliti

saged nedahaken panganggening *dialek* ingkang sami utawi ingkang beda.

Salajengipun wonten panaliten menika panaliti ngginakaken cara *cakapan terarah*, nyuwun pirsu langsung dhateng *narasumber* saha ngginakaken pitakenan sarta wangsulan *berganda*. Cara menika dipunginakaken amargi gayut kaliyan cara ngempalaken *data* wonten panaliten menika, inggih menika ngginakaken cara *observasi*, saha lembar *angket* utawi *kuesioner*.

Asil saking panaliten menika awujud peta basa. Peta basa wonten panaliten menika temtu kemawon gayut kaliyan *variasi* panggening nama-nama pirantos pawon tradhisional ingkang bahanipun saking lempung saha deling wonten ing Kecamatan Tempel Sleman Yogyakarta. Miturut Ayatrohadi (1983: 31) peta basa menika perangan ingkang wigati sanget tumrap panaliten ingkang ngrembag bab panganggening *dialek*, kanthi ngginakaken peta basa menika panaliti saged nedahaken panganggening *dialek* ingkang sami utawi ingkang beda.

tradhisional wonten *kuisisioner* ananging namung kapanggihaken 11 pirantos ingkang gadhah *variasi* nama inggih menika pirantos bodhag, cikrak, tepas, kranjang, tambir, *tas* kranjang, tenggok, kuwali, genthong, anglo, saha luweng.

Cara ngempalaken data ing panaliten *dialektologi* inggih menika kanthi ngginakaken angket ingkang dipunsebar ing 8 desa kalawau ngginakaken *sistem sampel*.

CARA PANALITEN

Jinising Panaliten

Wonten ing Panaliten kanthi irah-irahan “*Isolek Nama Pirantos Pawon Tradhisional Kanthi Bahan Deling saha Grabah Ing Kecamatan Tempel Sleman Yogyakarta*” ngginakaken *metode deskriptif*. *Metode deskriptif* menika dipunpilih wonten panaliten menika amargi gadhah ancas supados perkawis ingkang dipunandharaken saged *sistematis, faktual*, saha *akurat* jumbuh kaliyan sumber datanipun. Asiling panaliten menika awujud data *deskriptif* inggih menika tembung-tembung, *frasa*, ukara, saha *paragraf*.

Data, Instrumen, saha Teknik Pengumpulan Data

Panaliten menika mbetahaken *data* saha sumber *data*. *Data* utawi *objek* wonten ing panaliten menika awujud tetembungan nama-nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah ingkang dipunginakaken dening masarakat wonten ing Kecamatan Tempel Sleman Yogyakarta. Wonten panaliten menika dipunsamektakaken 19 pirantos pawon Miturut Sugiyono (2003: 162) angket utawi *kuisisioner* menika Teknik ngempalaken data kanthi cara maringi pitakenan awujud seratan dhateng *narasumber* supados dipunisi utawa dipunwangsuli. Bilih kapanggihaken data ingkang beda sanget menika lajeng dipunwontenaken *observasi* kangge njumbuhaken data saking *kuisisioner* kaliyan kahanan asli saking lapangan.

Cara Analisis Data

Cara nipun nganalisis data ingkang dipunginakaken wonten panaliten menika ngginakaken *analisis deskriptif* inggih menika kanthi cara (1) Data ingkang sampun dipunpanggihaken saking sumber data kalawau dipunkempalaken adhedhasar angket ingkang sampun kaisi dening sumber data, (2) ngempalaken *variasi* nama pirantos pawonipun, (3) *Tabulasi* inggih menika saben *variasi* nama pirantos pawon kalawau dipunlebetaken wonten ing tabel lajeng dipunserat analisis saha kateranganipun watesing papan panganggening *isolek* nama-nama pirantos tradhisional, Salajengipun (4) *data* saking asiling angket ingkang sampun dipunjumbuhaken kaliyan *data* saking asiling *observasi* menika dipundadosaken peta basa. Wonten salebetipun peta basa tapal wates panganggening *isolek* nama-nama pirantos pawon tradhisional dipungambaraken mawi garis, garis menika dipunwastani *isoglos*. Cara anggenipun damel peta basa ingkang dipunginakaken inggih menika kanthi cara *sistem* petak. Sistem petak ingkang dipunginakaken inggih menika mawi ngginakaken petak warna. Petak warna inggih menika cara damel peta basa kanthi paring warna sami dhateng papan panggenan ingkang ngginakaken *isolek* nama pirantos pawon ingkang sami.

Cara menika dipunginakaken kanthi ancas supados asiling panaliten samangke langkung cetha. Cara ngesahaken data menika ngginakaken *validitas triangulasi sumber* saha *reliabilitas stabilitas*

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

a) Bodhag [boḍag]

Saking panaliten menika kapanggihaken 3 *variasi* kangge nyebutaken pirantos bodhag [boḍag] inggih menika bodhag [boḍag], wakul [wakUI] cething [cəṭiŋ]. Papan ingkang nyebutaken pirantos **bodhag [boḍag]** ngginakaken tembung bodhag inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Blumbang, Trumpon, Kembang, Kantongan A, Dermo, saha Donojayan. Wonten Ds.Lumbangrejo ing dhusun Lodoyong, Bibis, Krasakan. Wonten Ds.Mororejo menika sedaya dhusun ngginakaken *variasi* tembung **bodhag [boḍag]** kejawi dhusun Pringapus. Wonten Ds.Pondokrejo ing dhusun Dukuh saha Ngenthak. Wonten Ds.Sumberrejo menika sedaya dhusun ngginakaken *variasi* tembung **bodhag [boḍag]**. Wonten Ds.Banyurejo ingkang ngginakaken *variasi* tembung “bodhag” menika ing dhusun Pokoh, Gatak, Krisan, saha Celep. Papan ingkang nyebutaken pirantos “bodhag” ngginakaken *variasi* tembung **Wakul [wakUI]** Ds.Merdikorejo Bangunrejo, Gondanglegi, Canggal, Bening, Soka Tegal, Soka Binangun, Soka Wetan, Soka Martani, Sono Waetan, Sono Kulon. Wonten Ds.Lumbangrejo menika sedaya dhusun kejawi Lodoyong, Bibis, Krasakan. Wonten Ds.Margorejo menika

sedaya dhusun kejawi Mangkudranan. Wonten Ds. Mororejo menika ing dhusun Karanggawang. Wonten Ds.Pondokrejo, Ds.Tambakrejo, saha Ds.Banyurejo menika sedaya dhusun ngginakaken tembung Wakul [wakUI]. Papan ingkang ngginakaken tembung **Cething [cəʈɪŋ]** inggih menika wonten Ds.Margorejo ing dhusun Mangkudranan, wonten Ds.Mororejo ing dhusun Pringapus, saha wonten Ds.Banyurejo menika ing dhusun Kemusuh. Ing setunggal papan menika wonten ingkang ngginakaken 2 *variasi* inggih menika ing Ngentak saha Dukuh menika ngginakaken **wakul** saha **bodhag**.

b) Cikrak

Saking panaliten menika kapanggihaken 5 *variasi* kangge nyebutaken pirantos Cikrak [cikra?] inggih menika Serok uwUh [sero? uwUh], Pengki [pəŋki], Cikrak [cikra?], Kreyeng [krɛyɛŋ], Erok-erok [ero?-ero?]. Papan ingkang ngginakaken tembung **Cikrak [cikra?]** wonten Ds.Lumbangrejo ing dhusun Krasakan, wonten Ds.Tambakrejo ing dhusun Semampir Wetan saha Semampir Kulon. Papan ingkang nyebutaken pirantos Cikrak [cikra?] ngginakaken tembung **Pengki [pəŋki]** inggih menika wonten Ds.Lumbangrejo ing dhusun Lodoyong. Papan ingkang ngginakaken tembung **Serok uwuh [sero? uwUh]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo, Ds.Margorejo, Ds.Pondokrejo, Ds.Sumberrejo, saha

Ds.Banyurejo menika ing sedaya dhusun, wonten Ds.Margorejo menika sedaya dhusun kejawi Lodoyong saha Krasakan, saha wonten Ds.Tambakrejo menika ing sedaya dhusun kejawi Semampir. Papan ingkang nyebutaken pirantos cikrak ngginakaken tembung **Erok-erok [eroʔ]** menika wonten Ds.Mororejo ing dhusun Pringapus saha Domban. Papan ingkang nyebutaken pirantos cikrak ngginakaken tembung **Kreyeng [krɛyɛŋ]** inggih menika

wonten Ds.Mororejo ing dhusun Karanggawang.

c) Tepas

Tepas inggih menika ilir awujud nam-naman deling ingkang gadhah gagang utawi garan ingkang jejeg (Poerwadarminta, 2011: 707). Wonten panaliten menika kapanggihaken 3 *variasi* kangge nyebutaken pirantos Tepas [tepas] inggih menika Kepet [kəpət], Tepas [tepas], Kipas [kipas]. Papan ingkang nyebutaken pirantos **Tepas [tepas]** ngginakaken tembung Tepas [tepas] inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Gondanglegi, Soka Tegal, Soka Binangun, Soka Wetan, Soka Mattani, Sono Wetan, Sono Kulon. Wonten ing Ds.Lumbangrejo, Ds.Margorejo, Ds. Mororejo, Ds.Pondokrejo, Ds.Sumberrejo, Ds.Tambakrejo, saha Ds.Banyurejo menika *mayoritas* dhusun ngginakaken tembung Tepas [tepas] ananging wonten ingkang setunggal papan menika

ngginakaken 2 utawi 3 *variasi*. Papan ingkang ngginakaken tembung **Kepet** [kəpət] kangge nyebutaken pirantos tepas inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Blumbang, Trumpon, Kembang, Kantongan A, Dermo, saha dhusun Donojayan. Papan ingkang ngginakaken tembung **Kipas** [kipas] inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Bening saha Canggal, wonten Ds.Lumbangrejo ing dhusun Lodoyong, wonten Ds.Margorejo ing dhusun Mangkudranan saha Njati.

c) **Kranjang**

Kranjang inggih menika pirantos ingkang awujud nam-naman deling ingkang *jarak* nam-namanipun asring. Biyasanipun dipunginakaken kangge wadhah janganan utawi *sayur*, mbako, suket, lsp (Poerwadarminta, 2011: 389). Wonten panaliten menika kapanggihaken 4 *variasi* kangge nyebutaken pirantos Kranjang [krañjaŋ] inggih menika Wakul [wakUl], Kranjang [krañjaŋ], Irig [irIg], saha Tenggok [teŋgɔʔ]. Papan ingkang ngginakaken tembung **Kranjang** [krañjaŋ] inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing sedaya dhusun kejawi Donojayan saha Gondanglegi, wonten Ds.Lumbangrejo ing sedaya dhusun kejawi Krasakan saha Bibis, wonten Ds.Margorejo Ds.Mororejo, Ds.Sumberrejo, saha Ds.Banyurejo menika sedaya dhusun ngginakaken tembung kranjang ananging wonten ingkang

satunggal papan menika ngginakaken 2 utawi 3 *variasi* tembung. Wonten Ds.Pondokrejo menika ing sedaya dhusun kejawi Ngentak, wonten Ds.Tambakrejo menika ing sedaya dhusun kejawi Tambalelo, Semampir, saha Margosono. Papan ingkang nyebutaken pirantos kranjang ngginakaken *variasi* tembung **Wakul** [wakUl] inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Donojayan

saha Gondanglegi, wonten Ds.Lumbangrejo menika ing dhusun Krasakan, saha wonten Ds.Pondokrejo menika ing dhusun Ngentak. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Irig** [irIg] inggih menika wonten Ds.Lumbangrejo ing dhusun Bibis saha wonten Ds.Banyurejo menika ing dhusun Pokoh saha Kemusuh. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Tenggok** [teŋgɔʔ] inggih menika wonten Ds.Tambakrejo ing dhusun Tambaklelo, Semampir Wetan, Semampir Kulon, saha Margosono.

d) **Tambir**

Tambir inggih menika pirantos ingkang wujudipun kados tampah ananging wengkunipun langkung alit. Biyasanipun dipunginakaken kangge wadhah janganan utawi *sayuran*, gorengan, nyamikan, lsp. Wonten panaliten menika kapanggihaken 2 *variasi* kangge nyebutaken pirantos Tambir [tambIr] inggih menika Tambir [tamber] saha Tedho [teðo]. Papan ingkang ngginakaken

variasi tembung **Tambir [tambIr]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Blumbang, Trumpon, Kembang, Kantongan A, saha Dermo. Wonten Ds.Lumbangrejo menika ing dhusun Krasakan saha Lodoyong, wonten Ds.Margorejo menika ing dhusun Mangkudranan saha Njati, wonten Ds.Pondokrejo menika ing dhusun Ngenthak, saha wonten Ds.Sumberejo menika ing dhusun Gaten. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Tedho**

[teḏo] inggih menika wonten Ds.Merdikorejo menika ing dhusun Donojayan, Bening, Gondanglegi, Soka Tegal, Soka Binangun, Soka, Martani, Sono Wetan, saha Sono Kulon. Wonten Ds.Lumbangrejo menika ing sedaya dhusun kejawi Krasakan saha Lodoyong, wonten Ds.Margorejo menika ing sedaya dhusun kejawi Mangkudranan saha Njati, wonten Ds.Pondokrejo menika ing sedaya dhusun kejawi Ngenthak. Wonten Ds.Sumberejo, Ds.Tambakrejo, Ds.Banyurejo, saha Ds.Mororejo menika ing sedaya dhusun ananging wonten papan ingkang ngginakaken 2 *variasi* tembung inggih menika **tambir** saha **tedho** wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Blumbang, Trumpon, Kembang, Kantongan A, Dermo. Wonten Ds.Lumbangrejo ing dhusun Krasakan, Lodoyong. Wonten Ds.Margorejo ing dhusun Mangkudranan saha Njati, wonten Ds.Pondokrejo ing

dhusun Ngenthak, saha wonten Ds.Sumberejo ing dhusun Gaten.

e) **Kranjang / Tas kranjang**

Kranjang inggih menika pirantos ingkang awujud nam-naman deling ingkang *jarak* nam-namanipun asring. Biyasanipun dipunginakaken kangge wadhah janganan utawi *sayur*, mbako, suket, lsp (Poerwadarminta, 2011: 389). *Tas* kranjang menika meh sami kaliyan kranjang, ingkang bedakaken inggih menika nam-namanipun *tas* kranjang langkung rumaket saha nginggilipun woten cangkinganipun. Ginanipun ugi sami kangge wadhah *sayur*, lsp. Wonten panaliten menika kapanggihaken 4 *variasi* kangge nyebutaken pirantos *Tas* Kranjang [tas krañjaŋ] inggih menika *Tas* Kranjang [tas krañjaŋ], Ronjot [rɔñjɔt], Srengkot [sreŋkɔt], saha Tenggok [tengɔ?]. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Tas Kranjang [tas krañjaŋ]** inggih menika wonten Ds.Banyurejo menika ing dhusun Kemusuh, wonten Ds.Merdikorejo, Ds.Lumbangrejo, Ds.Margorejo, Ds.Mororejo, saha Ds.Tambakrejo menika *mayoritas* sedaya dhusun ngginakaken *variasi* tembung *tas* kranjang, ananging wonten papan ingkang ngginakaken 2 utawi 3 *variasi* tembung. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Ronjot [rɔñjɔt]** inggih menika wonten Ds.Mororejo ing dhusun Pringapus, Kragan, saha Domban, wonten Ds.Pondokrejo saha Ds.Sumberejo menika ing sedaya dhusun. Wonten

Ds.Tambakrejo menika ing dhusun Semampir saha Tambaklelo. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Srengkot [sreŋkɔt]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo menika ing dhusun Donojayan, wonten Ds.Lumbangrejo menika ing dhusun Bibis, Krasakan, Lodoyong, saha wonten Ds.Banyurejo menika ing sedaya dhusun. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Tenggok [teŋgɔʔ]** inggih menika wonten Ds.Pondokrejo ing dhusun Glagahombo. Panganggening *variasi* menika wonten ingkang setunggal desa/ kelurahan ngginakaken 2 utawi 3 *variasi*. Papan ingkang ngginakaken tembung **srengkot** saha **tas kranjang** ing setunggal papan inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Donojayan, wonten Ds.Lumbangrejo ing dhusun Krasakan, Lodoyong, Bibis, saha wonten Ds.Banyurejo ing dhusun Kemusuh. Papan ingkang ngginakaken tembung **tas keranjang** saha **ronjot** inggih menika wonten Ds.Mororejo ing dhusun Pringapus, Kragan, Domban, saha wonten Ds.Tambakrejo ing dhusun Semampir saha Tambaklelo. Papan ingkang ngginakaken tembung **tas keranjang** saha **tenggok** inggih menika wonten Ds.Pondokrejo ing dhusun Glagahombo.

f) Tenggok

Tenggok inggih menika pirantos pawon ingkang awujud nam-naman deling

arupi wadhah ingkang dipunginakaken kangge wadhah uwuh bibar masak, *sayur*, lsp. Wonten panaliten menika kapanggihaken 3 *variasi* kangge nyebutaken pirantos Tenggok [teŋgɔʔ] inggih menika Tenggok [teŋgɔʔ], Tomblok [tɔmbɔʔ], Ronjot [rɔŋjɔt]. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Tenggok [teŋgɔʔ]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo menika ing sedaya dhusun kejawi Blumbang, Trumpon, Kembang saha Kantongan A. Wonten Ds.Lumbangrejo menika ing dhusun Krasakan, wonten Ds.Margorejo menika ing sedaya dhusun, wonten Ds.Pondokrejo menika ing dhusun Dukuh saha Glagahombo, saha wonten Ds.Tambakrejo menika ing sedaya dhusun. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Tomblok [tɔmbɔʔ]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Blumbang, Trumpon, Kembang, Kantongan A, wonten Ds.Lumbangrejo menika ing sedaya dhusun kejawi Krasakan saha Bibis, wonten Ds. Mororejo menika ing sedaya dhusun, wonten Ds.Pondokrejo: menika ing sedaya dhusun kejawi Dukuh saha Glagahombo, saha wonten Ds.Sumberrejo menika ing sedaya dhusun. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Ronjot [rɔŋjɔt]** inggih menika wonten Ds.Lumbangrejo menika ing dhusun Bibis, saha wonten Ds.Banyurejo menika ing sedaya dhusun.

h) Kuwali

Kuwali inggih menika pirantos pawon kanthi bahan utawi lempung ingkang wujudipun cendhik saha bunder. Kuwali dipunginakaken kangge nggodhog saha masak ing jaman rumiyin. Wonten panaliten menika kapanggihaken 4 *variasi* kangge nyebutaken pirantos Kuwali [kuwali] inggih menika Kuwali [kuwali], Kenceng [kɛncɛŋ], Genuk [gənU?], saha Kendhil [kəndɪl]. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Kuwali [kuwali]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo, Ds.Pondokrejo, saha Ds.Banyurejo ing sedaya dhusun, wonten Ds.Lumbungrejo menika ing sedaya dhusun kejawi Bibis, saha wonten Ds.Mororejo menika ing sedaya dhusun kejawi Karanggawang. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Kenceng [kɛncɛŋ]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Donojayan kaliyan Dermo, wonten Ds. Lumbungrejo menika ing dhusun Lodoyong saha Krasakan, wonten Ds. Margorejo menika ing sedaya dhusun kejawi Mangkudranan saha Njati. Wonten ing Ds. Mororejo menika ing dhusun Karanggawang, saha wonten Ds. Sumberejo saha Ds. Tambakrejo menika ing sedaya dhusun. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Genuk [gənU?]** inggih menika wonten Ds.Mororejo ing dhusun Karanggawang. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Kendhil [kəndɪl]** inggih menika wonten

Ds.Lumbungrejo ing dhusun Bibis, wonten Ds.Margorejo menika ing dhusun Mangkudranan saha Njati, wonten Ds.Tambakrejo menika ing dhusun Tambaklelo saha Semampir, saha wonten Ds.Banyurejo menika ing dhusun Dukuh saha Kemusuh. Panganggening *variasi* menika wonten ingkang setunggal desa/kelurahan ngginakaken 2 *variasi* inggih menika wonten Ds.Banyurejo ing dhusun Kemusuh saha Dukuh menika ngginakaken tembung **kuwali** saha **kendhil**, wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Donojayan saha Dermo saha Ds.Lumbungrejo ing dhusun Lodoyong saha Krasakan ngginakaken tembung **kuwali** kaliyan **kenceng**. Wonten Ds.Mororejo ing dhusun karanggawang ngginakaken tembung **kenceng** kaliyan **genuk**.

i) Genthong

Genthong inggih menika pirantos kanthi bahan utawa lempung ingkang dicithak lajeng diobong. Wujudipun kados kuwali ananging langkung ageng saha boten wonten tutupipun. Genthong menika dipunginakaken kangge wadhah toya, lsp. Wonten panaliten menika kapanggihaken 3 *variasi* kangge nyebutaken pirantos Genthong inggih menika Genthong [gəntɔŋ], Jembangan [jəmbəŋan], Pengaron [pəŋarɔn]. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Genthong [gəntɔŋ]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing sedaya dhusun kejawi

Gondanglegi saha Bening, wonten Ds.Lumbungrejo menika ing sedaya dhusun kejawi Krasakan saha Lodoyong, wonten Ds.Margorejo menika ing dhusun Mangkudranan saha Cungkuk, wonten Ds. Mororejo menika ing sedaya dhusun kejawi Pringapus. Menawi wonten

Ds.Pondokrejo, Ds.Sumberrejo, Ds.Tambakrejo, Ds.Banyurejo menika *mayoritas* sedaya dhusun ngginakaken tembung genthong ananging wonten papan ingkang ngginakaken langkung saking setunggal *variasi*. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Jembangan [jɔmbaŋan]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Gondanglegi saha Bening, wonten Ds.Lumbungrejo menika ing dhusun Krasakan, wonten Ds.Margorejo menika ing sedaya dhusun kejawi Mangkudranan saha Cungkuk, saha wonten Ds.Mororejo menika ing dhusun Pringapus. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Pengaron [pɔŋarɔn]** inggih menika wonten Ds.Lumbungrejo ing dhusun Lodoyong saha wonten Ds.Sumberrejo ing dhusun Gaten. Panganggening *variasi* menika wonten ingkang setunggal desa/ kelurahan ngginakaken 2 utawi 3 *variasi*.

j) **Anglo**

Anglo inggih menika pirantos kanthi bahan utawa lempung ingkang wujudipun kados keren ananging langkung alit saha namung saged ngangge areng

kemawon. Anglo biasanipun dipunginakaken kangge bakar-bakar sate, ulam, lsp. Wonten panaliten menika kapanggihaken 2 *variasi* kangge nyebutaken pirantos Anglo inggih menika Anglo [aŋlo] kaliyan Angklo [aŋklo]. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Anglo [aŋlo]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing sedaya dhusun kejawi Donojayan, Gondanglegi, saha Bangunrejo, wonten Ds.Lumbungrejo menika ing sedaya dhusun kejawi Bibis, wonten Ds.Margorejo menika ing sedaya dhusun, wonten Ds. Mororejo menika ing sedaya dhusun kejawi Karanggawang, Pringapus, saha Domban. Wonten Ds.Pondokrejo, Ds.Tambakrejo, saha Ds.Banyurejo menika ing sedaya dhusun. Papan ingkang ngginakaken *variasi* tembung **Angklo [aŋklo]** inggih menika wonten Ds.Merdikorejo ing dhusun Donojayan, Gondanglegi saha Bangunrejo, wonten Ds.Lumbungrejo menika ing dhusun Bibis, wonten Ds. Mororejo menika ing dhusun Karanggawang, Pringapus saha Domban, saha wonten Ds.Sumberrejo menika ing sedaya dhusun. Panganggening *variasi* menika wonten ingkang setunggal desa/ kelurahan ngginakaken 2 *variasi*.

k) **Luweng**

Luweng inggih menika pirantos kanthi

bahan utawa lempung. Luweng menika kangge masak ingkang ginanipun sami kaliyan kompor ananging boten ngginakaken minyak utawi gas ananging taksih ngginakaken kayu utawi blarak. Wonten panaliten menika kapanggihaken 2 *variasi* inggih menika Luweng [luwəŋ] saha Dhingkel [dɪŋkəl].

Papan ingkang ngginakaken tembung luweng menika wonten sedaya dhusun salebeting Kecamatan Tempel kejawi dhusun Gondanglegi saha Trumpon ingkang mapan wonten Ds.Merdikorejo, ingkang ngginakaken tembung dhingkel.

PANUTUP

Dudutan

Adhedasar asiling panaliten saha pirembagan gayut kaliyan *isolek* nama-nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha *grabah* ing Kecamatan Tempel menika, saking 19 pirantos ingkang dipunsamektakaken ing *kuisisioner* menika kapanggihaken 11 pirantos ingkang gadhah *variasi* nama inggih menika pirantos **bodhag, cikrak, tepas, kranjang, tambir, tas kranjang, tenggok, kuwali, genthong, anglo, saha luweng**. Dudutanipun kados mekaten,

Variasi tetembungan ingkang dipunpanggihaken inggih menika kangge nyebutaken pirantos “bodhag” dipunpanggihaken *variasi* **bodhag, cething, saha wakul**, wonten satunggal papan menika wonten ingkang ngginakaken langkung

saking 1 *variasi*. Salajengipun tembung kangge

nyebutaken pirantos “cikrak” menika dipunpanggihaken *variasi* tembung ingkang radi kathah inggih menika **serok uwuh, pengki, cikrak**, saha **erok-erok**, wonten papan ingkang ngginakaken langkung saking 1 *variasi*. Tembung kangge nyebutaken pirantos “tepas” dipunpanggihaken *variasi* **kepet, kipas, saha tepas**. Tembung kangge nyebutaken pirantos “kranjang”

dipunpanggihaken *variasi* tembung **kranjang, wakul, irig**. Salajengipun tembung kangge nyebutaken pirantos “tedho” menika dipunpanggihaken *variasi* tembung **tambir** saha **tedho**. Tembung kangge nyebutaken pirantos “tas kranjang” dipunpanggihaken *variasi* tembung ingkang radi kathah inggih menika **ronjot, srengkot**, saha **tas kranjang**, wonten satunggal papan

menika wonten ingkang ngginakaken langkung saking 1 *variasi*. Salajengipun tembung kangge nyebutaken pirantos “tenggok” dipunpanggihaken *variasi* tembung **tomblok, ronjot**, saha **tenggok** ingkang satunggal papan menika ugi wonten ingkang ngginakaken langkung saking 1 *variasi*. Tembung kangge nyebutaken pirantos “kuwali” menika dipunpanggihaken *variasi* tembung ingkang radi kathah inggih menika **kenceng, genuk, kendhil**, saha **kuwali**, sami kaliyan pirantos sanesipun inggih

menika satunggal papan wonten ingkang ngginakaken langkung saking 1 *variasi*. Salajengipun tembung kangge nyebutaken pirantos “genthong” menika dipunpanggihaken *variasi* tembung **jembangan, pengaron,** saha **genthong**. Tembung kangge nyebutaken pirantos “anglo” menika dipunpanggihaken *variasi* tembung **anglo** saha **angklo**. Ingkang pungkasan tembung kangge nyebutaken pirantos “luweng” menika dipunpanggihaken *variasi* tembung **dhingkel** saha **luweng**.

Pamrayogi

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan gayut kaliyan *isolek* nama-nama

pirantos pawon tradhisional wonten Kecamatan Tempel, wonten mapinten-pinten pamrayogi ingkang kedah dipungatosaken, andharanipun kados mekaten, (1) Panaliten menika namung ngrembag bab *isolek* nama-nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah utawi lempung ing

Kecamatan Tempel, kangge panaliti salajengipun dipunajab saged nindakaken panaliten ingkang gayut kaliyan *isolek* menika langkung jangkep. Panaliti salajengipun saged ngrembag tetembungan sanesipun, (2) Panaliten menika namung *fokus* dhateng *isolek* nama-nama pirantos pawon tradhisional kanthi bahan deling saha grabah kemawon, panaliti salajengipun saged ngrembag *isolek* sanesipun miturut menapa ingkang narik

kawigatosan, amargi panaliti manggihaken panganggening *variasi* tetembungan menika taksih kathah saged, saha (3) Pemerintah Kabupaten supados saged damel *dokumentasi* ingkang gayut kaliyan *isolek* menika, amargi kanthi *dokumentasi* ingkang sae gayut kaliyan wujud kabudayan menika, saged dados *media* pasinaon masarakat salajengipun.

KAPUSTAKAN

Ayatrohaedi. 1983. *Dialektologi Sebuah Pengantar*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.

Keraf, Gorys. 1996. *Linguistik Bandingan Historis*. Jakarta: Gramedia.

Mahsun. 1995. *Dialektologi Diakronis: Sebuah Pengantar*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.

Poerwadarminta, W.J.S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Batavia: J.B. Wolters Uitgevers Maatschappij.

Sudjonoprijo. 1990. *Dapur dan Alat-alat Memasak Tradisional Daerah Jawa Timur*. Jakarta : Depdikbud.

Sugiyono. 2010. *Metode Penelitian Administrasi*. Bandung: Alfabeta.

Suryabrata, Sumadi. 2014. *Metodologi Penelitian*. Jakarta : Rajawali Pers.

Zulaeha, Ida. 2010. *Dialektologi (Dialektologi Geografi dan Dialek Sosial)*. Yogyakarta: Graha Ilmu.